

УДК 657

М.П. Тарнавський, доц., канд. екон. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Міграційні процеси в Україні: причини і наслідки

У статті розглядаються проблеми трудової міграції, аналізуються причини і наслідки міжнародних міграційних процесів для майбутнього України.

міграція, трудова, міжнародна, процес

Постановка проблеми та її актуальність. Глобалізація світової економіки, політичні, соціальні, економічні і релігійні чинники активізували процеси міжнародної міграції, насамперед, трудової міграції.

Міграція населення існувала, практично, завжди та обумовлювала колосальні зміни на нашій планеті, відігравала ключову роль у житті окремих народів і цивілізацій. У сучасних умовах, в умовах глобалізації соціально-економічного життя, проблема міграції, зокрема, робочої сили, є однією з найбільш суттєвих і важливих як для глобалізованого світу, так і для окремих держав, в тому числі і для України. Чисельність мігрантів в Україні, особливо трудових, з кожним роком зростає. Має місце двосторонній процес. З одного боку, зростає кількість українських заробітчан. За різними експертними оцінками (точних даних не існує), за кордоном знаходиться від 2,5 млн. до 8 млн. українців-заробітчан. З іншого, збільшується потік мігрантів, в основному, нелегальних, в Україну. За таких умов, виникає нагальна потреба глибокого дослідження процесів еміграції та імміграції, що відбуваються на теренах України, а також їхнього впливу на майбутнє України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми трудової міграції, теоретичні аспекти, методологія та методика досліджень міграції знайшли висвітлення в наукових працях як зарубіжних, так і вітчизняних учених, у дослідженнях міжнародних і вітчизняних організацій та інститутів, зокрема, Світового банку, Українського центру соціальних реформ за участю Державного комітету статистики в Україні та ін. Найбільший внесок у дослідження питань міграції зробили такі вчені, як С.Бондур, О.Бугрова, А.Гайдуцький, О.Гладун, М.Долішній, І.Ключковська, Н.Коніщева, Е.Лібанова, І.Луїна, О.Маліновська, С.Мельнік, І.Прибиткова, О.Позняк, С.Чехович та інші.

Проте ще недостатня увага приділяється дослідженню тенденцій міграційних процесів, особливо їх впливу на демографічне, соціально-економічне майбутнє країни.

Мета статті – дослідити міграційні процеси, що відбувались і відбуваються в Україні, з'ясувати їх вплив на соціально-економічну ситуацію в країні, запропонувати заходи щодо зменшення негативних наслідків від міграції та застерегти від можливо катастрофічних наслідків для країни стихійної, масової, неконтрольованої міграції.

Викладення основного матеріалу дослідження.

Географічне розташування України, природно-кліматичні умови сприяли і сприяють міграційним процесам. Міграція - це переміщення людей зі зміною проживання. Фактично, міграція населення на території сучасної України не припинялася ніколи. На початку першого тисячоліття до нашої ери у Північне Причорномор'я прийшли киммерійці. У сьомому столітті до нашої ери тут заснували

свої колонії греки, водночас з якими з'явилися скіфи, яких на початку нашої ери змінили сармати. Потім із Кавказу прийшли алани, за ними готи. У шостому столітті – гуни. Згодом - хазари, болгари, угри, печеніги, половці. А у восьмому столітті прийшли монголо-татари.

Міграційні процеси продовжувались на території України і після татаро-монгольської навали у вигляді появи різних поселень поляків на «східних кресах», заселення українських степів росіянами, німцями, греками, болгарами, сербами та іншими народами.

За радянських часів міграційні процеси здійснювались в межах СРСР планово, цілеспрямовано: росіяни й інші народи Союзу поселилися в Україні, а українці - в Росії й інших республіках. Мала місце і примусова міграція. Це, передусім, так звані «куркулі» - заможні селяни, яких понад 1 млн. осіб було вислано у процесі колективізації за межі України – у Сибір і північ Росії.

Із початком Великої Вітчизняної війни відбулася масова евакуація людей, особливо з міст України, у східні регіони СРСР. Зі своїх поселень примусово були вивезені німці, татари та ін. Також мало місце насильницьке вивезення молоді з окупованих територій на роботу в Німеччину.

У післявоєнні роки Україна стала регіоном масової імміграції. Сюди стікалося населення з різних регіонів СРСР, особливо до східних та південних областей країни.

Значні міграційні процеси мали місце і в межах України. Насамперед це міграція у напрямку село - місто. Відбувався прискорений процес урбанізації країни. Спеціалісти з східних регіонів направлялися до західних областей, а із заходу селяни і працівники робітничих професій переселялися на схід: Придніпров'я і Донбас. У 60-ті роки XX ст. значних обсягів набуває міграція молоді, яка їде на промислові новобудови, на освоєння цілих земель Казахстану і Сибіру. Що стосується еміграції за межі СРСР, то в повоєнний період вона була незначною. Така ситуація пояснюється закритістю кордонів Радянського Союзу.

Варто зазначити, що міграційні процеси, які мали місце у післявоєнні роки до 90-х років XX століття в Україні в цілому позитивно впливали на соціально-економічний розвиток країни, про що свідчать достатньо високі показники темпів економічного розвитку. Середньорічні темпи економічного зростання складали 3,5-7%. Була створена потужна промислово-індустріальна база, розвинене сільське господарство [1: с.8].

Зі здобуттям незалежності принципово змінились і міграційні процеси в Україні та їх вплив на соціально-економічний розвиток. Якщо на початку дев'яностих років багато українців та представників національних меншин, які раніше проживали в Україні (кримські татари, вірмени, болгари, греки, німці та інші), почали повертатись (репатріюватись) на свою батьківщину і сальдо міграції було додатнім (у 1992 році, наприклад, воно становило понад 282 тисячі осіб), то уже в 1993 році потік репатріантів майже припинився і сальдо міграції стає від'ємним.

Із 1995 року Державний комітет статистики України почав обліковувати і опубліковувати дані про міграцію як внутрішньорегіональну, міжрегіональну у межах України, так і міждержавну. Але офіційна статистика враховує лише зареєстровані випадки міграції. Якщо враховувати ці показники, то особливих проблем з міграцією в Україні немає.

За даними Статистичних щорічників України міждержавна міграція мала такі показники [2]:

Роки	Осіб		
	Число прибулих	Число вибулих	Сальдо міграції
2003	39489	63699	-24210
2004	38567	46182	-7615
2005	39580	34997	+4583
2006	44227	29982	14245
2007	46507	29669	16838
2008	37323	22402	14921
2009	32917	19470	13447
2010	30810	14677	16133

Реальний стан справ щодо участі українців у глобальних світових міграційних процесах вражає. Точні дані про обсяг міграції в Україні відсутні. Але згідно з даними, оприлюдненими в ООН, число українських трудових мігрантів, які постійно перебувають за межами країни, нараховує вісім мільйонів осіб, що становить 4% від загальної чисельності (200 мільйонів) трудових мігрантів у світі.

За даними українських компетентних органів за останні 20 років з України виїхало 6,5 млн. людей, частина яких набула статусу емігрантів.

Як повідомив у своїй доповіді (2010 рік) Світовий банк, понад шість з половиною мільйонів українців навчаються та працюють за межами України.

Україна стала п'ятою державою у світі за кількістю тих, хто шукає кращого життя за кордоном, після Мексики, Індії, Росії та Китаю. Використовуючи певні методики підрахунків, можна прийти до висновку, що частка українських емігрантів та українських трудових мігрантів найвища у світі.

Етнічних українців за межами України у статусі закордонних українців нараховується близько 20 млн. осіб, крім того громадян України, які перебувають за кордоном, ще 8 млн. осіб. Загалом, близько 45% етнічних українців із загальної кількості 60 млн. живе за кордоном. За цим показником ми також займаємо одне з перших місць у світі.

Основні країни трудової міграції - Росія (40-50%), Польща (15-20%), Чехія (10-12%), Італія (близько 10%), Португалія (5-8%) [3].

За роки незалежності виникла так звана четверта міграційно-еміграційна хвиля, яка становить велику соціальну, економічну, демографічну, культурну і духовну проблему країни. Можна сказати, що це певною мірою трагедія української нації. Покидаючи свою країну, мігранти звільняють простір для інших народів. Звільнену соціальну нішу заповнюють емігранти переважно з нерозвинених, проблемних країн. Вони поступово деформують соціокультурне середовище України. Це особливо небезпечно в умовах депопуляції українського народу внаслідок низької народжуваності і високої смертності. Як свідчить статистика, за роки незалежності населення скоротилось більше ніж на 6 млн. осіб. За темпами скорочення населення Україна також попереду всього світу.

За останні 20 років Україна набула статусу країни-донора. Вона інвестує людський капітал в економіку багатьох країн світу. Кожен четвертий із працездатних громадян України працює за кордоном. Річне скорочення населення за рахунок

еміграційних процесів досягало в деякі роки незалежності України 150-160 тис. осіб, що дорівнює 55-59% показника загального зменшення населення [4: с.116].

Головною причиною трудової міграції з України можна вважати соціально-економічну складову. Це зубожіння, злидарювання людей у потенційно багатій країні. Це свавілля паразитарної, корумпованої влади, правовий нігілізм. Але насамперед українці в переважній більшості виїждять за кордон через життєву потребу забезпечити більш-менш гідне життя собі і своїм рідним, через неможливість реалізувати себе на Батьківщині, на кінець, просто для власного виживання. За результатами дослідження, проведеного Держкомстатом України, з 1 млн. 467 тис. осіб 97,7% мігрантів причиною працевлаштування за кордоном назвали низький рівень зарплати в Україні та відсутність можливості працевлаштування на батьківщині [5: с.86]. Так, українці, переважно кваліфіковані фахівці, опинившись у закордонних наймах, вимушені виконувати будь-яку важку чорнову роботу, яку не хочуть виконувати місцеві жителі.

Слід зазначити, що, за результатами дослідження, лише 12% українських заробітчан працює до 40 годин на тиждень, а 77,3% - від 41 і до 80 годин на тиждень [5: с.91]. До речі, в Україні за даними Держкомстату понад 40 годин на тиждень протягом останніх років працює лише 15-17% найманих працівників.

Україна разом із Молдовою, Таїландом і Нігерією належить до лідерів країн, де процвітає не просто міграція, а торгівля людьми. За даними Департаменту ООН з боротьби з наркотиками та злочинністю, за роки незалежності України біля 100 тис. українців потрапили в тенета торговців людьми. Значна частина з них стала рабами, батраками, жінками так званого комерційного сектора [6: с.7].

На жаль, влада в Україні нічого не робить, щоб запобігти масовій міграції, як правило, здорової, кваліфікованої, високопрофесійної сили, в тому числі інженерних і наукових кадрів. Більш того, влада створює умови для виїзду за кордон. Про це свідчать видані ліцензії більш ніж 800 суб'єктам господарської діяльності на посередництво у працевлаштуванні за кордоном.

Звичайно, влада знає, що фінансовий показник трудової міграції значний. За даними Світового банку, в минулому році українці, які працюють за кордоном, офіційно переказали своїм родичам в Україну 5,3 мільярди доларів США. Але це зазначена лише мала частина фінансового потоку, що надходить в Україну від заробітчан.

Елементарні розрахунки свідчать про те, що валютні надходження від заробітчан щорічно складають більше 20 мільярдів доларів. За даними дослідження трудової міграції, здійсненого Українським центром соціальних реформ за участю Державного комітету статистики України у 2007 році, трудовий мігрант у середньому заробляв 817 дол. США на місяць [5: с.91]. Якщо, наприклад, кожний трудовий мігрант легально або нелегально щомісяця передає родині 300 доларів, то при чисельності 6,5 млн. заробітчан загальна сума надходжень за рік складе 23,4 млрд. доларів. А. Гайдуцький, використовуючи власну методику, розрахував обсяг так званого міграційного капіталу, який щорічно надходить в Україну від заробітчан. У 2006 році він становив 21,3 млрд. дол. [8]. Тобто, підтверджується висновок, що валютні надходження в Україну від заробітчан складають майже четверту частину ВВП країни і за своїм розміром перевищують обсяги прямих іноземних інвестицій в економіку країни. Ця сума, в основному, використовується на споживання, збільшуючи споживчий попит і, відповідно, зростання цін на товари і послуги на внутрішньому ринку без відповідного підвищення купівельної спроможності основної маси населення. Валютні надходження від заробітчан, в основному, використовуються для закупівлі імпортованих товарів і таким чином стимулюють розвиток економіки не своєї, а інших держав. Вони майже не використовуються для розвитку національної економіки.

За деякими даними, лише 3,6% заробітчан після повернення організовують власну справу [8].

За матеріалами Держкомстату України, обсяг валютних надходжень від заробітчан складає на сьогодні майже половину валютних надходжень від зовнішньої торгівлі. У 2010 році обсяг експорту склав 51,43 млрд. доларів США, а, за нашими розрахунками, валюти в країну надійшло від трудових мігрантів 23,4 млрд. дол., що складає 45,5% від суми експортних надходжень. Аналіз свідчить про те, що валютне вливання заробітчан в економіку країни значною мірою забезпечує відносну стабільність гривні на валютному ринку.

Щоб зменшити і певною мірою впорядкувати еміграцію робочої сили, необхідно терміново виконати низку заходів.

По-перше, забезпечити макроекономічну стабілізацію та оздоровлення економіки, і на цій основі забезпечити людей роботою, належними умовами праці і рівнем оплати праці, наближеним до європейського. Наївно думати, що в умовах значної диференціації оплати праці у країні і за кордоном та при наявності попиту на вітчизняну робочу силу за межами країни можливо стримати трудову міграцію.

Рівень оплати праці в Україні потрібно наблизити до рівня оплати праці тих країн, до яких мігрують робітники. Така можливість певною мірою існує вже сьогодні, якщо збільшити частку зарплати в собівартості продукції, від теперішніх 8-10% до 25-30%, наблизивши цю частку до рівня розвинених країн.

По-друге, забезпечити захищеність населення від зловживань з боку владних структур, від тотальної корупції, від свавілля роботодавців.

По-третє, розробити і прийняти на законодавчому рівні нормативно-правові документи, міждержавні угоди, які забезпечили б цивілізовані умови для легального працевлаштування, насамперед, з тими країнами, куди виїжджає найбільша кількість громадян України, забезпечили б права і соціальний захист працівників-мігрантів, запобігали б таким негативним явищам, як трудова дискримінація, примусова праця, торгівля людьми.

Якщо в країні радикально не зміниться економічна ситуація, не будуть здійснені наведені вище заходи, то міграція обов'язково збільшуватиметься. Україна втрачатиме чергове покоління без перспектив його повернення на Батьківщину. На жаль, ситуація песимістична. Якщо у 2004 році близько 80% українських мігрантів мали надію і планували повернутись додому, то тепер таких лишилося лише 15%. Більше того, соціологічні опитування свідчать, що близько 40% українських людей працездатного віку готові виїхати з України хоч сьогодні. Навіть смертельна небезпека не змушує українців повертатись додому, про що засвідчили події у Лівії. Значна частина українців, що працювали в цій країні, не бажали повернутись на Батьківщину, і основна причина - економічна. Рівень їх зарплати в Лівії майже в 10 разів перевищував рівень зарплати в Україні за аналогічну роботу.

На наш погляд, даремно сподіватися на те, що у зв'язку з глобальною економічною кризою, або через наслідки цієї кризи, почнеться повернення українських мігрантів додому, що зменшиться за кордоном попит на українську робочу силу.

По-перше, економічна ситуація в Україні не змінюється, нові робочі місця не створюються, рівень реальної зарплати, практично, не зростає, а в певні періоди навіть знижується, і він не зіставний з рівнем зарплати заробітчан (в декілька разів менший).

По-друге, попит на українську робочу силу стабільний, тому що більшість українців вражають своїх зарубіжних господарів відповідальним ставленням до роботи. Українців не треба змушувати працювати, вони самі просять собі роботу і часто погоджуються на будь-яку. До того ж, вони переважно освічені, невибагливі,

толерантні. Отже, попит на таку робочу силу майже не залежить від кризових ситуацій у світі, він стабільний і до певної міри прогнозований.

Україну залишають не найбідніші і малоосвічені люди, а, як правило, працьовиті, ініціативні, здібні, освічені, в тому числі і представники так званого середнього класу.

Звичайно, міграція, як і будь-яке інше економічне явище, має і позитивні сторони. Українські мігранти заробляють валюту, утримують свої сім'ї, вивчають іноземну мову, вчатьсь основам бізнесу, згодом певна частина з них започатковує власний бізнес на Батьківщині. Але масова, стихійна, неконтрольована міграція робочої сили за кордон - це лихо для країни. В Україні така еміграція широко відкриває двері для імміграції. Святе місце пустим не буває. Це означає, що набуває розмаху й інший аспект міграційних процесів – імміграція, тобто міграція в Україну громадян інших країн. Кількість іммігрантів щорічно зростає, і це, як правило, нелегальні мігранти.

Сприяють цьому процесу такі чинники, які діють Україні:

- толерантність та лояльність візової політики України;
- відсутність відповідних законодавчих актів для організації контролю за діяльністю юридичних і фізичних осіб, які запрошують в Україну іноземців;
- наявність економічних чинників, що забезпечують умови для розширеної мережі посередників міграції на території України;
- можливість безконтрольного пересування, тривалого нелегального проживання та працевлаштування;
- відсутність налагодженого механізму депортації іноземців з України, які нелегально прибули і перебувають на території України;
- «прозорість» північних і східних кордонів України.

Сприяють нелегальній міграції і деякі зовнішні чинники, а саме:

- соціально-політична й економічна нестабільність у багатьох країнах Азії, Африки, а також деяких пострадянських країнах;
- наявність збройних конфліктів у світі;
- перенаселення, відсутність роботи, зубожіння у країнах, що розвиваються.

Кількість нелегальних мігрантів в Україні за деякими оцінками перевищує півтора мільйона осіб. Зупинити цей потік сьогодні майже неможливо, адже на кожні 100 км українсько-російського кордону припадає лише декілька прикордонників. Але навіть із затриманими нелегалами невідомо, що робити. Депортація лише одного з них обходиться державі більше, ніж 1,5 тисячі доларів. Крім того, депортація можлива лише за наявності договору з батьківщиною мігранта. З більшістю країн такі договори не укладені. Україна не може повернути нелегала навіть до Росії, якщо він звідти прибув. Натомість, з нашими західними сусідами такі договори укладені і звідти повертають нелегалів до України, якщо вони прибувають з території нашої країни. Таким чином, Україна перетворилась на європейський відстійник нелегалів.

Які економічні і соціальні наслідки міграції в Україну? Чи приносять іммігранти Україні користь, сказати важко, деяку, мабуть, приносять, але шкода від них вже зараз відчутна. Так, за даними Управління у справах національностей та міграції, 50% нелегальних мігрантів, що населяють Київ - це потенційні чи реальні злочинці. Деякі різновиди кримінального бізнесу вже набули етнічного характеру: нігерійці контролюють торгівлю героїном, китайці ввозять до України опіум, афганці, пакистанці та іранці - гашиш та марихуану.

Мігранти змінюють і етнокультурний стан. Стрімко зростає кількість мусульман, які вже становлять більше 4% населення України. Слід звернути увагу на те, що, за європейськими нормами країна здатна «переварити» кількість мігрантів, що

не перевищує 1% населення. Це свідчить про те, що міграція в Україну потребує жорсткого контролю та обмеження.

Незважаючи на тяжкий економічний стан України, кількість бажаючих отримати українське громадянство зростає. І це не лише українці-репатріанти чи татари, а й нелегали з країн Азії, Африки. Одним із шляхів (і дуже розповсюдженим) набуття українського громадянства є реальний, а в більшості випадків фіктивний шлюб іноземців з громадянками України. Контролювати цей процес дуже важко, але в певною мірою його обмежити можливо. Наприклад, у Туркменістані для одруження, іноземцеві необхідно внести заставу в розмірі 50 тисяч доларів. Як офіційно пояснюють туркменські урядовці, ця сума має стати своєрідним страховим полісом на той випадок, коли раптом майбутні батьки розлучаться, то ця сума буде спрямована на утримання дитини.

Цей досвід не завадило б застосовувати і в Україні, шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів. Потрібно унормувати і перебування іноземних студентів в Україні. Чимало студентів, представників Азії та Африки, використовують Україну лише як транзитний пункт на шляху до Західної Європи.

Заслуговує на підтримку пропозиція, щодо введення спеціальних студентських віз, умови одержання яких вимагатимуть обов'язкового повернення студента до країни його постійного перебування після закінчення терміну навчання. На зразок американських студентських віз.

Для подолання проблеми нелегальної міграції необхідна розробка та реалізація державної політики з питань міграції, національної безпеки, спрямованої на активізацію протидії нелегальній міграції і, зокрема, на:

- 1) недопущення проникнення на територію України осіб, які незаконно перебувають в Україні і не заявляють у встановленому порядку про свій намір отримати статус біженця чи притулок, втратили підстави для подальшого перебування в Україні та ухиляються від виїзду з неї, переховуються та уникають контактів з компетентними органами;
- 2) перекриття транснаціональних каналів незаконної міграції на державному кордоні України;
- 3) припинення протиправної діяльності фізичних і юридичних осіб, які незаконно переправляють мігрантів в Україну, або транзитом переміщують їх через територію України;
- 4) посилення контролю за дотриманням правил в'їзду, перебування в Україні іноземних осіб без громадянства.

Дослідження еміграційних та імміграційних процесів в Україні і тенденцій їх розвитку дозволяє зробити висновок і застерегти суспільство та владу від українських негативних і, можливо, фатальних наслідків для країни, про що попереджав основоположник Чиказької школи міської соціології та екології людини Роберт Парк, який визначав міграцію як одну із форм здійснення історичних змін, вважав, що міграції, революції та війни - явища одного порядку, оскільки вони порушують природну течію людської історії.

Продовження стихійних, неконтрольованих і нерегульованих міграційних процесів може призвести в недалекому майбутньому до появи на території України специфічної економічної моделі. Загальна схема її функціонування така: вітчизняні трудові ресурси внаслідок міграції використовуються за кордоном. Від такого використання в країну надходять валютні кошти, які обмінюються на гривні. За гривні споживачі, а це члени сімей заробітчан, їх батьки і діти, купують необхідні товари і послуги. Отримані від продажу товарів гривні торговці обмінюють на валюту, за яку купують за кордоном, тобто імпортують споживчі товари. Діти після навчання і певної

професійної підготовки заміняють своїх батьків як трудові мігранти. Літні батьки, якщо не вдалося отримати іноземне громадянство, повертаються додому. Процес відтворення продовжується.

За такої моделі вітчизняне виробництво в кращому випадку обмежується, в основному, сировинними галузями, будівництвом, торгівлею і сферою послуг. Але вітчизняних трудових ресурсів, необхідних для їх функціонування, обмаль (вони в основному за кордоном). Їх місце займуть іноземні трудові мігранти. Певна частина з них ставатиме громадянами України, одружуватись, створювати сім'ю. А, враховуючи їх здатність до розширеного відтворення населення, частка такого населення буде зростати, поступово витісняючи корінне населення.

Стосовно власності на засоби виробництва і землю, то практично вже зараз значна частина підприємств і банків перебуває в руках іноземців. Якщо буде прийнято закон, тобто відмінено мораторій на продаж сільськогосподарських угідь, то через певний час і земля опиниться в руках представників інших народів. Якщо ці песимістичні прогнози збудуться, то, як кажуть, «сухий залишок» представлятиме лише географічна територія під назвою Україна.

Список літератури

1. Народне господарство Української РСР. Статистичний щорічник. М., 1987, — С. 7.
2. Статистичні щорічники України 2003-2010 рр. Київ: Видавництво «Консультант» — С.361, 345, 360, 356, 352, 349.
3. Населення України. — Вікіпедія [Електронний ресурс]. — Режим доступу <http://uk.wikipedia.org/wiki/>.
4. Політика та стратегія України в 2007р. За редакцією д.е.н. І.О. Луніної. — К., Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2006. — С.116.
5. Звіт. Зовнішня трудова міграція населення України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу <http://www.openukraine.org/doc/BK-MIGR-ENDpdf>.
6. Д. Курышко. 100 тысяч украинцев побывали в рабстве / Д. Курышко // Сегодня. Украина. 29.12.2008г.
7. А. Гайдуцкий. Миграционный капитал в Украине: скрытая реальность [Електронний ресурс]. — Режим доступу <http://demoscope.ru/weekly/2008/0339/analit04.php>.
8. [Електронний ресурс]. — Режим доступу <http://h.ua.story/199794>.

М. Тарнавский

Эмиграционные процессы на Украине: причины и следствие

В статье рассматриваются проблемы трудовой эмиграции, анализируются причины и следствия международных эмиграционных процессов для будущего Украины.

M. Tarnavskiy

Emigrant processes on Ukraine: causes and effect

In the article are examined problems of labour emigration, causes and effects of international emigrant processes are analysed for the future of Ukraine.

Одержано 27.02.12